

НАСТАВНО – НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду на XVI редовној седници одржаној 22. 02. 2018. године изабрало нас је у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације „Представе на стенама и сведочанства о шаманизму у праисторији Феноскандије“ докторанда Уне Исаковић. После увида у пратећу документацију и дисертацију кандидата, слободни смо да Већу поднесемо

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Уна Исаковић је на Филозофском факултету Универзитета у Београду дипломирала 2003. године. Између 1993. и 2004. године била је запослена у Одељењу конзервације у Народној библиотеци Србије док је од 2004. године запослена у Народном музеју у Београду. У периоду од 2006. до 2014. године. Учествовала је у археолошким истраживањима у Србији и Шведској, где је имала прилике да обиђе и испита више локалитета са ликовним представама. Чланица је Српског археолошког друштва, Друштва конзерватора Србије и Међународног савета музеја (ICOM).

Прихваћен јој је рад за штампу у Гласнику Српског археолошког друштва под насловом „Стенска уметност и шаманизам на крајњем северу Норвешке“.

Докторску дисертацију под насловом „Представе на стенама и сведочанства о шаманизму у праисторији Феноскандије“ пријавила је 2010. године“. Дисертација садржи 384 страна текста са библиографијом, табелама, графиконима и илустративним прилозима.

2. Предмет и циљ дисертације

Дисертација Уне Исаковић је посвећена проучавању везе између ликовних представа, митологије и шаманизма у праисторији Феноскандије. Подручје Феноскандије је веома погодно за ову врсту проучавања због тога што је ту

констатован велики број праисторијских представа на стенама, међу којима има и оних које су уврштене у светску културну баштину. Последњих година је остварен значајан помак у проучавању праисторијске уметности на стенама али су многа питања остала неразрешена. Због тога је кандидат у дисертацији покушао да установи да ли се и у којој мери представе на стенама могу узети за шаманистичку праксу у Скандинавији, првенствено у Финској, и какво је њихово значење.

Било је предвиђено да Уна Исаковић детаљно анализира ликовне представе на стенама и размотри њихов археолошки контекст али и да проучи етноисторијску грађу која би омогућила њихово разумевање. Посебну пажњу је требало да посвети проучавању друштвених околности у којима се представе јављају. Овака приступ је имао за циљ да се утврди да ли се праисторијска уметност на стенама више везује за одређени друштвени контекст или за религијску традицију у дужем временском периоду.

Конкретна питања на које је требало да одговори су: а) да ли се ликовне представе у Феноскандији могу објаснити са аспекта шаманизма; б) да ли постоји регионална традиција и в) да ли се уочавају дијахроне промене у ритуалу и систему веровања и који су фактори евентуално могли да утичу на њихову трансформацију.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидат је у раду пошао од хипотеза: а) да се до значења представа на стенама не може доћи без сагледавања друштвеног и културног контекста у коме се оне јављају, б) да се карактер веровања мењао временом, и да се систем веровања савремених Финаца и Сама (Лапа) не може поистоветити са веровањима у праисторији и да се в), када је реч о сложеним протоисторијским заједницама, пре може говорити о шаманистичким елементима у систему веровања и религијској пракси, него о шаманизму у ужем смислу.

4. Кратак опис садржаја дисертације

У уводном делу рада Уна Исаковић је изложила предмет, метод и циљеве рада, као и на основне хипотезе и указала на основне теоријске и методолошке претпоставке

рада на теми. Посебну пажњу је посветила употреби и значењу појма шаманизам и могућности да се орална традиција и мит користе као археолошки и историјски извор. У овом делу рада детаљно су представљени историјат истраживања и досадашње интерпретације праисторијских представа на стенама.

У наредним поглављима кандидат је указао на значај проучавања ликовних представа у контексту археологије предела. У њима су представљени природни оквири, методе датовања и технике израде представа на стенама. Разрађени су критеријуми за разликовање различитих предела и микропредела што је касније искоришћено у анализи просторне дистрибуције представа и структуре представа на панелима.

Главни део рада заузимају поглавља у којима су изложени резултати анализе представа са налазишта у Норвешкој (Офотен, Алта), Шведској (Немфорсен), Русији (Канозеро, Виг, Онега) и Финској (Валкеисари). Подаци о налазиштима су прегледно систематизовани, њихова хронологија је детаљно размотрена, а досадашње интерпретације су подвргнуте критичком преиспитивању. Текст је богато илустрован фотографијама и шематским приказима представа на панелима.

У завршним поглављима обрађене су многе теме: сличности и разлике у ликовном изразу у различитим периодима и регијама, елементи за реконструкцију система веровања и друштвени и културно-историјски контекст у коме се јављају представе. Расправу о овим питањима Уна Исаковић је закључила констатацијом да су номадски и полуномадски начин живота вероватно значајно утицали на распрострањеност и карактер представа али да због малог броја налазишта за сада није могуће успоставити прецизну корелацију између образаца у насељавању и дистрибуције ликовних представа.

Анализа технике и стила израде представа је показала да су фигуративне представе најзаступљеније у Финској (где су гравирание представе готово одсутне) док је у другим деловима Феноскандије ситуација обрнута. Констатовано је, такође да постоји могућност да су се праисторијске заједнице често кретале воденим путевима и да су се окупљале у близини локалитета са представама на стенама. Та места су могла да представљају чворишта у простору где су се људи окупљали, трговали и размењивали различита искуства.

Упоредо са анализом археолошких и етнографских индикатора шаманизма у Феноскандији, Сибиру и Арктичком кругу Уна Исаковић је размотрила и сведочанства о шаманизму у оралној традицији. Након разматрања шаманистичких елемената у епу „Калевала“, она је закључила да поједини стихови из „Калевале“, иако не представљају сигуран доказ, могу да послуже као ослонац у интерпретацији значења праисторијских ликовних представа.

Резимирајући резултате рада на дисертацији Уна Исаковић је констатовала да шаманистичка тумачења имају најјаче упориште у археолошкој грађи и да понављање истих мотива у гравираним и сликаним представама указује на континуитет у систему веровања, религијској пракси и уметничком изразу популација које су у праисторији насељавале територију Феноскандије.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Дисертација Уне Исаковић представља оригиналан допринос проучавању праисторијских представа на стенама. Примењујући нове методолошке процедуре у проналажењу веза између шаманизма, етнографских података и представа на стенама она је успела да сагледа могућности и ограничења тумачења оралне традиције у археолошким истраживањима. Полазне хипотезе су тестиране на адекватан начин, а добијени резултати су отворили нову перспективу у тумачењу значења праисторијских ликовних представа у северној Европи.

6. Закључак

Уна Исаковић је значајно унапредила методологију проучавања праисторијских представа у Феноскандији и указала на алтернативне могућности њихове интерпретације. У дисертацији је знатно продубила досадашња сазнања о развоју, регионалној диференцијацији и значењу ове врсте праисторијске уметности. Закључци су добро аргументовани и у складу са претходно постављеним циљевима. Због тога сматрамо да су испуњени сви услови за одобрење јавне одбране докторске дисертације Уне Исаковић под насловом „Представе на стенама и сведочанства о шаманизму у праисторији Феноскандије“.

У Београду 21. 03. 2018. године

Чланови комисије

др Душан Михаиловић, редовни професор (ментор),
Филозофски факултет у Београду

др Драгана Антонијевић, редовни професор,
Филозофски факултет у Београду

др Јасна Вуковић, ванредни професор,
Филозофски факултет у Београду

др Бобан Трипковић, доцент
Филозофски факултет у Београду